Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Öğrencilere Yemek Yapma Becerilerinin Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği

Dr. Galibiye Çetrez Arıcan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8095-5808>

Trakya Üniversitesi, Edirne – TÜRKİYE

Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3970-7084>

Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Edirne – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 13.02.2019

Kabul: 01.04.2020

On-line Yayın: 25.06.2020

Anahtar Kelimeler

OSB'li Öğrenciler

Sabit Bekleme Süreli Öğretim

Yemek Yapma Becerileri

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.29074>

Öz

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin gelişim özellikleri ve yeterlikleri normal gelişim gösteren bireylerden farklılık göstermektedir. Bu bireylerin yaşadıkları toplumda diğer bireyler tarafından kabul görmeleri ve başkalarına bağımlı olmadan yaşamaları günlük yaşam becerileri (yemek yapma, yiyecekleri koruma, temizlik yapma, giysilerin bakımı, ütü yapma, görünüşü düzeltme, telefonla iletişim, konuk ağırlama, yatak düzeltme becerileri gibi) konusunda bilgi beceri ve alışkanlıkları yerine getirmeleriyle yakından ilişkilidir. OSB'li bireyler, çoğunlukla, normal gelişim gösteren bireylerin kendi kendilerine öğrendikleri günlük yaşam becerilerini sistemli öğretim almadan öğrenememektedirler. Bu nedenle, günlük yaşam becerilerini öğretmek OSB'li bireylere sağlanan eğitim hizmetlerinin amaçlarından birisi olarak belirtilmektedir. Bu amaçtan yola çıkılarak, bu çalışmada OSB'li öğrencilere yemek yapma becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiğini belirlemek hedeflenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Edirne ilindeki bir özel eğitim okuluna devam eden yaşları 18, 21, 21 olan üç OSB'li öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada tek-denekli araştırma modellerinden yoklama denemeli denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni, öğrencilerin yemek yapma becerilerinden puding yapma becerisini gerçekleştirme düzeyleridir. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise, sabit bekleme süreli öğretim yöntemine dayalı olarak hazırlanan öğretim programının uygulanmasıdır. Araştırmada öğrencilere ilişkin belirlenen hedef beceride, başlama, genelleme başlama, öğretim, izleme ve genelleme verilerinin toplanması için veri kayıt formları hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda deneklerin üçünün de belirlenen beceriyi hedeflenen ölçüt düzeyinde edindikleri, bu beceriyi uygulama sona erdikten sonra da kullanmaya devam ettikleri ve farklı araç ve kişilere genelledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin anneleri ve öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, bu becerinin öğretiminden memnun oldukları yönünde bilgiler elde edilmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çetrez Arıcan, G. ve Fazlıoğlu, Y. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Öğrencilere Yemek Yapma Becerilerinin Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 80, Summer, p. 71-85.

The Effectiveness of Constant Time Delay on Teaching to Students With Autism Spectrum Disorder

Dr. Galibiye Çetrez Arıcan
Trakya University, Edirne – TURKEY

Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu
Baskent University, Faculty of Fine Arts Design and Architecture, Department of Visual Arts and Design, Ankara – TURKEY

Article History

Submitted: 13.02.2019
Accepted: 01.04.2020
Published Online: 25.06.2020

Key Words

Students With ASD
Constant Time Delay Procedure
Cooking Skills

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.29074>

Abstract

Individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) have significant differences in their developmental characteristics and individual competences. These individuals to be accepted in the society they live in and live without being dependent on others is closely related to their daily life skills, (for instance; cooking, food preservation, cleaning, clothes care, ironing, correcting the appearance, telephone communication, welcoming guests, bed correction). Individuals with ASD often have difficulty in learning the daily life skills they have learned on their own without systematic teaching. Therefore, teaching daily life skills is one of the aims of educational services provided to individuals with ASD. In this study, it is aimed to determine the effectiveness of the constant time delay procedure in teaching cooking skills to students with ASD. The study group consisted of three ASD students aged 18, 21, 21 attending a special education school in Edirne province. In the study, a single-subject multiple-probe model was used. The dependent variable of the study is the level of students' ability to make pudding from their cooking skills. The independent variable of the study is the implementation of the curriculum based on the constant time delay procedure. Data recording forms were prepared for the purpose of gathering the initial, generalization initial, teaching, monitoring and generalization data in the target skill determined for the students. As a result of the research, it was seen that all three subjects performed the determined skill in accordance with the targeted criteria and it was determined that the students continued to use it after the application ended and generalized them to different environments , tool and people. In addition, as a result of the interviews with the mothers and teachers of the students, they were satisfied that they were pleased with the teaching of this skill.

GİRİŞ

Otizm, gelişimin erken döneminde ortaya çıkan, karşılıklı sosyal etkileşimde ve iletişimde zorluklar, kısıtlı, tekrarlayıcı davranış örüntüleri ve etkinlikler, ilgilerle kendini gösteren bir bozukluk olarak ifade edilmektedir (American Psychiatric Association (APA), 2013). Günümüzde, otizm teriminin yanı sıra, otizm spektrum bozukluğu (autism spectrum disorder) terimi de kullanılmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu, yaygın gelişimsel bozukluk (pervasive developmental disorder) terimiyle aynı anlamda olup, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik olarak kullanılmaktadır (Kırcaali-İftar, 2012: 19).

Sosyal güçlükler, OSB'li bireylerin tanılanmasında temel ölçütlerden biri olarak kullanılmaktadır. Bu nedenlerle de OSB'li bireylerin taranması, tanı konması ve bu bireyler için sağaltım programlarının hazırlanmasında sosyal ve uyumsal davranışlar da değerlendirilmektedir (Sucuoğlu, 2012: 66). Uyumsal davranışlar bireylerin günlük yaşamdaki görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan kavramsal, sosyal ve pratik beceriler olarak tanımlanmaktadır (www.aaid.org, 2008). Uyumsal davranışlardaki yetersizlikler bireylerin günlük yaşamdaki görevlerini yerine getirmesini etkilediği gibi onun çevresindeki kişilerle iletişim kurmasını, gerektiğinde özel durumlara tepki vermesini de olumsuz şekilde etkilemektedir. Uyumsal davranışlar aynı kültürdeki ve yaştaki bireylerden beklenen sosyal görevleri ve kişisel bağımsızlık standartları olarak da ifade edilmektedir. Uyum becerileri, alanyazında bağımsız yaşam becerileri ya da günlük yaşam becerileri olarak da isimlendirilmektedir (Bozkurt, 2001: 5; Cavkaytar, 1999: 1; Özen, 1995: 2).

Bağımsız yaşam becerileri, bireyin doğumundan başlayarak yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan birincil ihtiyaçları dışındaki, diğer ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik beceriler olarak ifade edilmektedir. Önemli değişiklikler olmamakla birlikte değişik kaynaklarda bağımsız yaşam becerileri değişik şekillerde sınıflandırılmaktadır (AAMR, 1992; Eripek, 1996: 8; Snell, 1983). Sıklıkla kullanılan sınıflandırmalardan birisi, uyumsal davranışlar, toplumsal beceriler ve mesleki beceriler şeklindedir (Varol, 2004; 8).

OSB'li bireylerin günlük yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli uyum becerileri, özel eğitim kurumlarında uygulanan akademik programlar ve günlük yaşam becerilerinin öğretilmesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Günlük yaşam becerileri, ev içinde ve ev dışında başkalarına bağımlı olmadan bireyin yaşamını devam ettirebilmesi ve kişisel bakımını, görünüşünü koruyabilmesi için gerekli becerilerdir. Bu beceriler, ev içi becerileri (yemek yapma, yiyecekleri koruma, temizlik, giysilerin temizliği ve bakımı, görünüşünü düzeltme, telefonla iletişim, konuk ağırlama, odasını düzenli tutma becerileri gibi) ve toplum kaynaklarını kullanma becerileri (şehir içinde ve şehirlerarası yolculuk yapma, alışveriş yapma, restoranda yemek yeme, doktora gitme gibi) olarak sınıflanabilmektedir (Varol, 2004;8). Bireylerin ev içi becerilerini yerine getirmesiyle birlikte anne-baba ya da diğer kişilere bağımlılığı ortadan kalkmaktadır. Özellikle büyük yaşlardaki gelişimsel yetersizliğe sahip bireylerin ev içi becerilerini kazanması oldukça önemli görülmektedir (Çetrez, 2004:134).

OSB'li öğrencilerin devam ettikleri okul programlarında yer alan bu ev içi becerilerini edinmeleri ve günlük yaşamlarında kullanmaları, bu öğrencilerle çalışan öğretmenlerin yaptığı öğretimin etkili olmasına bağlı olmaktadır. Öğretimde etkililik ise, bir öğrencinin öğretim yapılmadan önce bağımsız olarak yapamadığı bir davranış ya da beceriyi, öğretim yapıldıktan sonra bağımsız olarak yapabilmesi olarak ifade edilmektedir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2012: 72). Diğer özel gereksinimli bireylerde olduğu gibi OSB'li öğrencilerle yapılan öğretimin amacı da, onların bağımsız birer birey olmalarını sağlayarak daha nitelikli bir yaşam sürmelerine katkıda bulunmaktır. Bunun için etkili yapılan öğretim, yalnız okul içinde değil okul dışında da öğrencilerin davranışlarında değişiklik oluşturmalıdır.

Son yıllarda OSB'li bireylerin eğitiminde etkili öğretimin sağlanabilmesi için bilimsel dayanağı

olan yöntem ve uygulamaların kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu amaçla Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi (NPDC-National Professional Development Center) ve Ulusal Otizm Merkezi (NAC-National Autism Center) tarafından bilimsel dayanağı olan uygulamalar derlenmiştir. Sabit bekleme süreli öğretim yöntemi de bu uygulamalar arasında yer almaktadır.

Yanlışsız öğretim yöntemlerinden biri olan sabit bekleme süreli öğretim, OSB'li çocuk ve yetişkinlere, orta ve ağır düzeydeki zihinsel yetersizliği olan çocuk ve yetişkinlere beceri ve davranış kazandırmada etkili olarak kullanılmaktadır (Tekin-İftar ve Kırcaali İftar, 2012: 155; Wolery, Ault ve Doyle 1992:176). Alanyazında sabit bekleme süreli öğretimle yapılan araştırmalar incelendiğinde bu yöntemin, tek basamaklı ve zincirleme becerilerin öğretiminde, değişik uygulamacılarla (öğretmenler, akranlar, araştırmacılar vb.) ve değişik öğretimsel uygulamalarla (küçük grup, birebir öğretim, gömülü öğretim vb) etkili olarak kullanıldığı görülmektedir (Odluyurt, 2011; 1446; Rogers, Hemmeter ve Wolery, 2010; 103). Alanyazında incelenen bu araştırmalar da sabit bekleme süreli öğretimin bilimsel dayanağı olan ve etkili sonuçlar veren bir öğretim yöntemi olduğunu göstermektedir.

Sabit bekleme süreli öğretimde, iki ayrı tür öğretim denemesi uygulanmaktadır. Bunlar, a) sıfır saniye süreli öğretim denemeleri ve b)sabit bekleme süreli denemelerdir. Belli bir sayıda sıfır saniye bekleme denemesi sunulurken, hedef uyarının hemen akabinde bireyin doğru yanıt vermesini sağlamak için kontrol edici ipucu sunulmaktadır. Bu yöntemde öğrencinin, performans düzeyi tek fırsat yöntemiyle belirlenmekte sonra, öğretimde kullanılacak ipuçlarına karar verilmektedir. Daha sonra, sıfır saniye süreli öğretim denemelerine devam etme ölçütü belirlenmektedir. Çoğunlukla, öğrenci, beceri basamaklarının hepsini belirlenen ipucu bir defa verildiğinde yapıncaya değin, sıfır saniye süreli öğretim ipuçlarına devam edilmektedir (Genç Tosun, 2014: 299; Snell ve Brown, 2011; Tekin-İftar ve Kırcaali İftar, 2012: 156; Varol, 2011: 61).

İlk sıfır saniye süreli öğretim sürecinde, öğrenci beceri basamaklarının birçoğunda ipucunun iki ya da daha fazla verilmesine gereksinim duyuyorsa ya da ipucu birden çok verildiği halde beceri basamaklarının çoğunu yerine getiremiyorsa, seçilen ipucunun yanlış olduğuna karar verilmekte ve daha çok yardım içeren başka bir ipucuna geçilmektedir (Varol, 2011: 61). Bu yöntemde öğretime başlamadan önce, sabit bekleme süreli öğretim denemelerinde uygulanacak bekleme süresi belirlenmektedir. Bu bekleme süresi çoğunlukla 4-5 sn. olmaktadır. Bekleme süreli öğretim denemelerinde, öğrencinin bekleme becerisine sahip olmaması durumunda ise bekleme eğitimi verilmesi gerekmektedir (Genç Tosun, 2014: 299; Varol, 2011: 61).

Sıfır saniye süreli öğretim denemelerinde, öğrencinin tepkisiz kalma, ipucu verildikten sonra doğru ve ipucu verildikten sonra yanlış olmak üzere üç tür öğrenci tepkisi olabilmektedir. Öğrencinin yanlış tepkisi görmezden gelinmekte ve ipucu tekrar verilmektedir. Öğrenci tepki vermezse de, öğrencinin dikkati çalışmaya çekilmekte ve ipucu tekrar verilmektedir. Öğrenci, ipucu verildikten sonra doğru tepki verdiğinde ise, anında betimlenerek pekiştirilmektedir (Varol,2011: 61). Sabit bekleme süreli öğretim denemelerine başlandığında, öğrencinin ipucu verilmeden doğru, ipucu verilmeden yanlış, ipucu verildikten sonra doğru, ipucu verildikten sonra yanlış ve tepki vermeme olmak üzere beş tür tepkisi olabilmektedir (Genç Tosun, 2014:300; Tekin-İftar ve Kırcaali İftar, 2012:156). Öğretime başlamadan önce, öğrencinin bu tepkilerine nasıl yanıt verileceğine karar verilmesi gerekmektedir. Öğrenci, ipucu verilmeden yanlış tepki verdiğinde, öğrenciye beklemesi gerektiği söylenmekte, bekleme süresi dolduğunda ise ipucunun tekrar verilmesi gerekmektedir. Öğrenci, bekleme süresi içinde ve bekleme süresi bittikten sonra da tepki vermediğinde, öğrencinin dikkati çalışmaya çekilmekte, ipucunun tekrar verilmesi gerekmektedir. Öğrencinin ipucu verilmeden ve ipucu verildikten sonraki doğru tepkilerine ise, ayrımlı pekiştirme işlem süreci uygulanabilmektedir. Diğer bir deyişle, öğrenci, bekleme süresince ya da bekleme süresinin sonunda ipucu verilmeden doğru tepki verdiğinde, betimlenerek pekiştirilmekte, öğrenci bekleme süresinin sonunda ipucu verildikten sonra

doğru tepki verdiğiğinde ise pekiştirilmemektedir. Bu şekilde, öğrencinin, ipucu verilmeden doğru tepki vermesini artırmak daha kolay olmaktadır (Varol, 2011: 61).

Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında, sabit bekleme süreli öğretim yöntemiyle yalnız OSB'li bireylerle değil farklı yetersizliği olan bireylerle, farklı becerilerin öğretiminde farklı yöntemlerle birlikte çalışıldığı görülmektedir. Akmanoğlu, Kurt ve Kapan (2015), OSB'li çocuklara kişisel soruların cevaplanmasının öğretiminde eşzamanlı ve sabit bekleme süreli öğretiminin karşılaştırılması, Aldemir ve Gürsel (2014), küçük grup öğretim düzenlemesiyle okul öncesi dönem akademik becerilerin öğretimi, Aykut (2009), hazır çorba pişirme becerisinin öğretimi, Aykut (2012), zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında sabit bekleme süreli ve ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi yönteminin birlikte kullanılması, , Aykut ve Varol (2010), zihinsel yetersizliği olan öğrencilere sabit bekleme süreli ve ipucunun sistematik olarak geri çekilmesiyle günlük yaşam becerilerinin öğretimi, Birkan, Yılmaz, Konukman, ve Erkan, (2005), OSB'li öğrencilere suyla ilgili oyun becerilerinin öğretimi, Kırcaali-İftar, Ergenekon ve Uysal (2008) toplama ve çıkarma becerilerinin öğretimi, Odluyurt (2011) gelişimsel yetersizliği olan küçük çocuklara giysi isimlendirme becerisinin öğretimini sabit bekleme süreli öğretimi etkinlikler içine gömerek uygulanması, Rogers, Louise Hemmeter, ve Wolery (2010), OSB'li çocuklara temel yüzme becerilerinin öğretimi, Tekin-İftar, Kırcaali-İftar, Birkan, Uysal, Yıldırım, ve Kurt, (2001), gelişimsel yetersizliği olan çocuklara boş zaman becerilerinin öğretimi, Tekin-İftar, Kurt ve Çetin (2011), yüksek ve düşük uygulama güvenilirliğiyle sunulan sabit bekleme süreli öğretim uygulamalarının karşılaştırılması, Yıldırım ve Tekin-İftar (2002), tanııcı levhaların öğretimi, Yüksel- Ögüt ve Yıkılmış (2013) paraları tanıma becerisinin öğretimi, çalışmalarının yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, OSB'li öğrencilere sabit bekleme süreli öğretim yöntemiyle puding yapma becerisinin öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır. (a) sabit bekleme süreli öğretime dayalı öğretim uygulamaları OSB li bireylerin puding yapma becerisini edinme, sürdürme ve genelleme becerileri üzerinde etkili midir? puding yapma becerisinin öğretimi için sabit bekleme süreli öğretim yöntemi OSB'li öğrencilerin bu beceriyi edinmelerinde, sürdürmelerinde ve farklı kişi ve farklı araçlara genellemelerinde etkili midir? (b) araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin ve öğretmenlerinin puding yapma becerisinin öğretimi hakkındaki görüşleri (sosyal geçerlik) nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada tek denekli araştırma modellerinden yoklama denemeli denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Yoklama denemeli çoklu yoklama modeli başlama düzeyi ve uygulama evrelerinden oluşmaktadır. Yoklama denemeli çoklu yoklama modelinde değişiklik ya da öğretim yapılmak istenen üç durum belirlenmekte; modelin uygulama sürecinde öncelikle hedef durumların hepsi için eşzamanlı olarak başlama düzeyi verisi toplanmaktadır. Birinci durumda kararlı veri elde edildikten sonra uygulamaya başlanmakta ve belirlenen ölçüte ulaşınca kadar uygulamaya devam edilmektedir. Bu süreçte diğer durumlarla ilgili aralıklı olarak yoklama denemeleri yapılmaktadır. Birinci durumda ölçüt karşılandıktan sonra ikinci durumda kararlı veri elde edilinceye kadar başlama düzeyi verisi toplanmakta, kararlı veri elde edildikten sonra ikinci durumda uygulamaya geçilmekte ve ölçüt karşılanıncaya kadar uygulamaya devam edilmektedir. Bu süreçte üçüncü durumla ilgili yoklama denemeleri düzenlenmekte, ölçüt karşılandıktan sonra üçüncü durumda kararlı veri elde edilinceye kadar başlama düzeyi verisi toplanmaktadır. Daha sonra üçüncü durumda da uygulamaya geçilmekte ve ölçüt karşılandıktan sonra uygulama sonlandırılmaktadır (Fidan, 2014: 168; Tekin-İftar, 2012: 127).

Bağımlı Değişken

Araştırmanın bağımlı değişkeni, katılımcı öğrencilerin (deneklerin) puding yapma becerisini öğrenme düzeyleridir. Hedef beceri için ölçüt bağımlı ölçü aracı hazırlanmış, deneklerin ölçüt bağımlı ölçü aracındaki puding yapma beceri basamaklarını %100 gerçekleştirmeleri ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1.1. Puding Yapma Becerisi Beceri Analizi**Puding Yapma Becerisi Beceri Analizi****1)Sütün kapağını açar.**

- a)Öğrenci sütü kullanmadığı eliyle tutar.
- b)Kullandığı elini sütün kapağına götürür.
- c)Sütün kapağını tutar.
- d)Sütün kapağını saat yönünün tersine doğru çevirerek açar.
- e) kapağı tezgahın üzerine bırakır.

2)Sütü tencereye döker.

- a)Tezgahın üzerinde duran ölçü bardağını alır.
- b)Süt kutusunu diğer eline alır.
- c)Bardağın ağız kısmını süt kutusunun ağız kısmının olduğu yere kadar kaldırır.
- d)Süt kutusunun ağız kısmını bardağın ağız kısmına yaklaştır.
- e)Süt kutusunun ağzını bardağın ağız kısmına doğru eğer.
- f)Bardağın tamamını süt ile doldurur.
- g)Bardak dolunca süt kutusunun ağzını havaya kaldırır.
- h)Süt kutusunu tezgahın üzerine bırakır.
- ı)Bardaktaki sütü tencereye boşaltır.
- i)Öğrenci a,b,c,d,e,f,g,h,ı basamaklarını iki kez daha yapar.
- j) Tezgahın üzerinde duran sütü alır.
- k) Tekrar bardağın ağız kısmını süt kutusunun ağız kısmının olduğu yere kadar kaldırır.
- m) Süt kutusunun ağız kısmını bardağın ağız kısmına yaklaştır.
- n)Bardağın yarısını süt ile doldurur
- o) Bardağın yarısı dolunca süt kutusunun ağzını havaya kaldırır.
- ö)Süt kutusunu tezgahın üstüne bırakır.
- p)Bardaktaki sütü tencereye boşaltır.
- r)Bardağı tezgahın üstüne bırakır.
- s)Sütün kapağını eline alır.
- ş)Sütün kapağını kapatır.
- t)Sütü buzdolabına kaldırır.

3)Pudingi sütün içine boşaltır.

- a)Öğrenci puding paketini kullanmadığı eliyle üst kısmından tutar.
- b) Kullandığı elini puding paketini kenarına götürür.
- c) Pudingi açma yerinden yırtarak açar.
- d) Paketin kopan parçasını tezgahın üstüne bırakır.
- e) Eline tekrar paketin üstüne götürür.
- e)Paketin tamamını sütün içine boşaltır.

f)Paketin yırtık parçasını ve boş paketi çöpe atar.

4)Ocağın altını açar.

- a)Öğrencikullandığı elini ocağın düğmesine yaklaştırır.
- b)Ocağın düğmesini kullandığı eliyle kavrar.
- c)Ocağın düğmesini içeri doğru bastırır.
- d)Ocağın düğmesini saat yönüne doğru bastırarak döndürür.
- e)Ocak yanınca kadar düğmeyi çevirir.
- f)Ocak yanınca elini düğmeden çeker.

5)Tencereyi ocağın üstüne koyar.

- a)İki eliyle tencerenin iki kulpunu da tutar.
- b)Tencereyi ocağın hizasına kadar kaldırır.
- c)Tencereyi yanan ocağın üstüne kadar götürür.
- d)Tencereyi yanan ocağın üstüne bırakır.
- e)Ellerini tencerenin kulpundan çeker.

6)Tahta kepçeyi eline alır.

- a)Öğrenci kullandığı elini tezgahın üstündeki tahta kepçeye uzatır.
- b) Kullandığı eliyle tahta kepçenin kulpunu kavrar.
- c)Tahta kepçeyi tencerenin üstüne kadar getirir.

7)Pudingi karıştırır.

- a)Öğrenci kepçeyi tencereye sokar.
- c) Tahta kepçe ile tencerenin dibinde daireler çizerek pudingi karıştır.

8) Pudingi pişirir..

- a)Öğrenci pudingi tencerenin dibinde daireler çizerek sürekli karıştırır.
- b)Pudingin üstünde yuvarlak kabarcıklar oluşana kadar (kaynayana kadar) karıştırma işlemine devam eder.
- c)Pudingin üstünde yuvarlak kabarcıklar oluşuktan sonra (kaynadıktan sonra) 3 dakika daha karıştırma işlemine devam eder.
- d)Kepçeyi tencerenin içinde bırakır.

9)Ocağın altını kapatır.

- a)Öğrenci pudingi karıştırma eylemini bitirdikten sonra kullandığı elini ocağın düğmesine yaklaştırır.
- b)Ocağın düğmesini kullandığı eliyle kavrar.
- c)Ocağın düğmesini içeri doğru bastırır.
- d)Ocağın düğmesini saat yönünün tersine doğru bastırarak döndürür.
- e)Ocak tamamen sönünceye kadar düğmeyi çevirir.
- f)Ocak sönünce elini düğmeden çeker.

10) Servis yapar.

- a)Ocağın üzerindeki tencereyi iki eliyle tutar.
- b)Tencereyi tezgahın üzerine koyar.
- c)Kullanmadığı eliyle tezgahın üzerindeki kaseye uzanır.
- d)Kaseyi altından tutar.
- e)Kaseyi tencerenin ağzına yaklaştırır.
- f)Kullandığı eliyle kepçeye uçarır.
- g)Kepçeyi tutar.
- h)Kepçeye ağzına kadar pudingle doldurur.
- ı)Kepçeye aldığı pudingi kaseye boşaltır.

i) Aynı süreç kase dolana kadar devam eder.

j) Puding bitene kadar diğer kaselere de aynı süreci tekrarlayarak puding doldurur.

Bağımsız Değişken

Araştırmanın bağımsız değişkeni; deneklerin “puding yapma” becerisinin sabit bekleme süreli öğretim yöntemi uygulaması doğrultusunda hazırlanan beceri öğretim materyalidir.

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcıları; katılımcı öğrenciler (denekler), uygulamacı ve gözlemcilerden oluşmaktadır

Katılımcı Öğrenciler (Denekler): Öğretilecek olan beceriye karar vermek için öğrencilerin sınıf öğretmenleriyle görüşülmüş ve onlardan yardım alınmıştır. Sınıf öğretmenlerinden, öğrencilerin hangi becerileri öğrenmeye ihtiyaçları olduğunu belirtmeleri ve bu becerileri önem sırasına göre listelemeleri istenmiştir. Bunun sonucunda, yemek yapma becerileri öncelikli beceri olarak belirlenmiş, bu becerilerden de puding yapma çalışılacak olan beceri olarak seçilmiştir.

Araştırmaya, Edirne’de bir özel eğitim okuluna devam eden OSB’li üç erkek öğrenci katılmıştır. Annelerden, öğrencilerin çalışmaya katılımı için yazılı izin alınmıştır. Öğrenciler (denekler), hedef beceriyle ilgili daha önce eğitim almamışlardır ve bu hedef becerinin onlara öğretimine ihtiyaç duymaktadırlar. Araştırmada yer alacak bu deneklerin, bu çalışmayı yerine getirebilmesi için bazı önkoşul becerilere sahip olmaları istenmiştir. Bu beceriler; (a) yemek tarifini okuyabilecek düzeyde okuma becerisine sahip olma (b) bir etkinliğe katıldığında en az 15 dakika devam ettirme, (c) görsel uyaran verildiğinde dikkatini 15 dk. yönltebilme, (d) kendini ifade edecek kadar alıcı ve ifade edici dil becerilerine sahip olma ve (f) puding yapma becerisini yapabilecek düzeyde kaba ve ince motor becerilerine sahip olma biçiminde sıralanmıştır. Önkoşul becerilerine sahip olan denekleri seçmek için de yine öğrencilerin öğretmenlerinden yardım alınmıştır. Bunun için öğrencilerin devam ettiği okuldaki özel eğitim sınıf öğretmenleri ile görüşme yapılmış ve yapılan bu görüşmede araştırma kapsamına alınacak öğrencilerde aranan önkoşul beceriler belirtilerek, bu özellikteki öğrencilerin isimleri istenmiştir. Bu görüşme sonucunda araştırma için önkoşul becerilere sahip üç öğrenci katılımcı öğrenci (denek) olarak seçilmiştir. Çalışmaya alınan deneklerin özellikleri şunlardır: Deneklerin kendi isimleri kullanılmamıştır. Araştırmaya katılan üç öğrenci de, bir özel eğitim kurumuna gitmektedir ve yaşları da 18, 21 ve 21’ dir. Öğrenciler; araştırmanın hedef becerisi için gerekli kaba ve ince motor becerilerine sahiptirler. Araştırma için gerekli düzeyde özbakım ve günlük yaşam becerilerini sergileyebilmektedirler. Kendilerine verilen sözel yönergeleri bağımsız olarak takip etmektedirler. Bir yemek tarifini okuyabilecek kadar okuma-yazma becerilerine sahiptirler. Dikkatlerini yöneltmeleri gerektiğinde bir etkinliğe (15 dakika) yönltebilmektedirler. İşbirliği yapma ve grup içerisinde çalışma becerilerine sahiptirler. Ayrıca sorumluluk almakta ve kendilerine verilen sorumluluğu bağımsız olarak yerine getirmektedirler.

Uygulamacı: Uygulamacı 11 yıllık öğretmenlik deneyimi olan, özel eğitim alanında lisans ve zihin engellilerin eğitimi alanında yüksek lisans derecelerine sahip bir öğretim görevlisidir.

Gözlemci: Araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkene ilişkin güvenilirlik verileri toplanmıştır. Araştırmanın gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verileri; özel eğitim alanında çalışan bir doktor öğretim üyesi ve alanda çalışan bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Araştırmanın gözlemcilerine; güvenilirlik verilerini toplamadan önce (a) bu araştırmanın amacı (b) çalışmanın hedef becerisi ve bu hedef beceriyle ilgili öğrenci davranışları, (c) sabit bekleme süreli öğretim yöntemi (d) öğretim oturumları, (e) yoklama oturumları, (f) genelleme oturumları, (g) deneklerin beceriyle ilgili davranışlarını doğru ve yanlış sergileme durumları ile (h) deneklerin beceriyle ilgili davranışları doğru ve yanlış göstermeleri durumlarında uygulamacının vereceği tepkiler ile ilgili bilgi verilmiştir.

Ortam ve Araç-Gereçler

Araştırmanın uygulama çalışmaları, deneklerin devam ettikleri kurum içinde yer alan mutfakta yapılmıştır. Mutfağın kullanımı için kurumdan izin alınmıştır. Çalışmanın yapıldığı mutfak uzun (1 şeklinde) bir mutfaktır. Mutfak tezgahının boyutları 250x 60 cm kadardır. Mutfak tezgâhında bir lavabo, bir musluk,

bir adet ankastre ocak, fırın, bir buzdolabı, bir bulaşık makinesi ve bir bulaşıklık bulunmaktadır. Bulaşık makinesi ve fırın tezgâhın altına gömülü olacak biçimde yerleştirilmiştir. Ocak ise, tezgâhın sol tarafında olacak şekilde ve duvara bitişik olarak yerleştirilmiştir. Çalışmanın uygulamaları yapılırken, uygulamacı deneğin kullandığı eli tarafında ve tezgâhın önünde denekle yan yana olacak şekilde durmuşlardır. Deneklerin başlama, genelleme başlama, yoklama, uygulama ve izleme oturumlarıyla ilgili bütün veriler aynı ortamda toplanmıştır. Genelleme çalışmasına ilişkin veriler ise yine deneklerin devam ettikleri kurumun mutfağında farklı tür puding kullanılarak farklı kişilerle toplanmıştır.

Uygulama Süreci

Deneklerin puding yapma becerisindeki başlama, genelleme başlama, öğretim, izleme ve genelleme oturumlarındaki düzeyleri, bu becerinin ölçüt bağımlı ölçü aracı hazırlanarak ve tek fırsat yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Ayrıca bütün uygulama basamakları kameraya çekilip kaydedilmiş daha sonra bu kayıtlar izlenerek veriler toplanmıştır. Sabit bekleme süreli öğretim yönteminde uygulamanın yapıldığı öğretim oturumlarında, deneklerin gösterdiği ilerlemeleri kaydetmek için ilerleme kayıt formları hazırlanmış ve ilerlemeler bu formlar kullanılarak takip edilmiştir.

Başlama Düzeyi Oturumları: Başlama düzeyi belirlenirken puding yapma becerisi için hazırlanan ölçüt bağımlı ölçü araçları uygulanmıştır. Başlama düzeyi verileri, her bir denek için üç ayrı günde üç ayrı oturumda toplanmıştır. Genelleme başlama düzeyi verileri ise üçüncü günde başlama düzeyi oturumlarından sonra toplanmıştır. Bu oturumlarda denekler çalışmak için seçilen hedef beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergilediğinde ya da beceriyi sergileyemediğinde deneklere herhangi bir tepkide bulunulmamış ancak onların çalışmaya katılımları sözel pekiştiricilerle pekiştirilmiştir.

Öğretim Oturumları: Çalışmanın başlama düzeyi oturumlarında kararlı veri elde edildikten sonra birinci denekte (Osman) uygulamaya başlanmıştır. Birinci denekte belirlenen ölçüte ulaşmaya kadar öğretim oturumlarına devam edilmiştir. Birinci denekte öğretim oturumlarına devam ederken, diğer denekte iki gün ara ile yoklama verisi toplanmıştır. Birinci denekte ölçüt karşılandığında, ikinci denekte (Mustafa) uygulamaya başlanmıştır. İkinci denekte öğretim oturumları devam ederken, üçüncü denekte iki gün ara ile yoklama verisi toplanmıştır. İkinci denekte ölçüt karşılandığında, üçüncü denekte (Kemal) uygulamaya başlanmıştır. Üçüncü denekte de ölçüte ulaşıldığında uygulama sonlandırılmıştır. Hedef becerinin öğretimi haftanın üç günü, 30 dakikadan oluşan bir öğretim oturumu şeklinde yapılmıştır. Her bir öğretim oturumunda ise üç öğretim denemesi gerçekleştirilmiştir. Öğretim oturumlarına ardarda üç oturum % 100 düzeyinde ölçüte ulaşmaya kadar devam edilmiştir. Ölçüt, puding yapma becerisi için hazırlanan ölçüt bağımlı ölçü aracındaki her bir beceri basamağının %100 gerçekleştirilmesi olarak belirlenmiştir. Öğretim oturumları şu şekilde gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce, uygulamacı deneğe kendini tanıtmıştır. Uygulama esnasında kullanılacak araç gereçleri tanıtmıştır. Deneğe çalışılacak olan beceri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Daha sonra deneğe puding yap denilmiş ve her basamak için model olunarak sıfır saniye bekleme süreli öğretim süreçleri gerçekleştirilmiştir. Sıfır saniye bekleme süreli öğretim süreçlerinde, denek becerinin her bir basamağını model olma ipucu bir kez verildiğinde yaptığı, dört saniye bekleme süreli öğretim sürecine geçilmiştir. Bu öğretim süreçlerinde denek, becerinin ana yönergesi verildikten sonra dört saniye içinde becerinin bütün basamaklarını bağımsız olarak gerçekleştirdiyse, becerinin ölçü araçları üç ayrı oturumda birer kez daha uygulanarak deneğin becerideki öğretim sonu düzeyi belirlenmiştir. Denek beceri basamaklarını bağımsız olarak gerçekleştiremediğinde ise, dört saniye bekleme süreli öğretim oturumlarına devam edilmiştir.

Genelleme Oturumları: Deneklerin öğretim oturumlarında edindikleri hedef beceriyi farklı araç ve kişilere genelleyip genellemediklerini değerlendirmek için, genelleme oturumları uygulanmıştır. Genelleme verileri, tüm deneklerin öğretim oturumlarında ölçütü karşılamalarından bir hafta sonra arka arkaya üç oturum düzenlenerek toplanmıştır. Genelleme oturumlarında deneklere herhangi bir yardım yapılmamıştır. Deneğe, pudingi nasıl yaparsın? Haydi puding yap, yönergesi verilerek hedef beceriyi sergilemesi istenmiştir. Deneğin bu esnada sergilediği hedef beceriler kaydedilmiştir. Uygulamacı, deneği, sergilemiş olduğu hedef beceri için sözel pekiştiriciler kullanarak pekiştirmiştir.

İzleme Oturumları: İzleme oturumları; öğretim oturumlarından sonraki birinci, üçüncü ve dördüncü haftalarda başlama düzeyi oturumlarındaki uygulamaya benzer şekilde uygulamalar yapılarak toplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada sırasıyla etkililik, güvenilirlik ve sosyal geçerlik verileri olmak üzere üç tür veri toplanmıştır.

Etkililik Verilerinin Toplanması: Tüm oturumlar bir kamera kullanılarak kaydedilmiş ve araştırma verileri uygulamacı tarafından bu kayıtlar izlenerek toplanmıştır. Araştırmada etkililik verilerinin toplanması aşamasında, hedef beceride, deneklerin doğru ve yanlış sergiledikleri davranışlar kayıt edilmiş ve doğru davranış yüzdesi hesaplanmıştır. Hedef becerinin değerlendirilmesi aşamasında puding yapma becerisi için hazırlanan ölçüt bağımlı ölçü aracındaki beceri basamaklarının sergilenmesine ilişkin veri toplanmıştır. Denek beceri basamaklarını doğru sergilediğinde veri toplama formuna "+", diğer durumlar için "-" konularak, doğru sergilenen davranışların yüzdesi hesaplanmış ve elde edilen veriler grafiğe işlenmiştir.

Güvenirlik Verilerinin Toplanması: Araştırmada güvenilirlik verileri olarak; (a) gözlemciler arası güvenilirlik ve (b) uygulama güvenilirliği verileri toplanmıştır. Araştırmanın gözlemciler arası güvenilirlik verileri, özel eğitim alanında çalışan bir doktor öğretim üyesi ve alanda çalışan bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Başlama, genelleme başlama, öğretim, yoklama, genelleme ve izleme evresine ilişkin tüm oturumların en az %30'unda araştırmanın kamere kayıtları, gözlemciler tarafından izlenerek, gözlemciler arası güvenilirlik verileri toplanmıştır. Gözlemciler arası güvenilirlik hesabı (görüş birliği) / (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Hedef beceri için her üç denegin başlama, genelleme başlama, yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumlarına ilişkin güvenilirlik yüzdesi %100 bulunmuştur.

Uygulama güvenilirliği verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan puding yapma becerisi öğretim paketinin uygulama güvenilirliği veri toplama formu ile toplanmıştır. Uygulama güvenilirliği verileri; (a) uygulamacının kendini, uygulama sırasında kullanılacak araç gereçleri tanıtmayı, (b) hedef becerinin ve öğretimsel amacın deneklere anlatılması, (c) deneklerin çalışma esnasındaki görevleri ve görevlerini nasıl yerine getireceklerinin açıklanması, d) deneklerin dikkatlerinin çalışmaya çekilmesi, (e) çalışmanın uygulanması (f) uygulamanın sonunda çalışma ile ilgili deneklere sorular sorulması, (g) deneklerin sergiledikleri davranışlara uygun tepki verme (davranışın kabul edilebilir düzeyde sergilenmesinde pekiştirilmesi, yanlış sergilenmesi durumunda öğretim sürecinin tekrarlanması) ve (h) deneklerin katılım davranışını pekiştirme davranışları gözlenmiş ve bu gözlemlere göre uygulamacının doğru davranışları (+) işareti ile yanlış davranışları (-) işareti ile forma işlenmiştir. Daha sonra doğru davranış sayıları belirlenmiş ve yüzdelikleri hesaplanarak forma işlenmiştir. Gözlemci tarafından tüm oturumların %30'unda uygulama güvenilirliği verileri toplanmıştır (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2012). Uygulama güvenilirliği verileri her denek için %100 olarak bulunmuştur.

Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması: Bu araştırmada, OSB'li deneklere puding yapma becerisinin öğretim sürecinde elde edilen sonuçların denekler açısından önemini belirleyebilmek amacıyla, deneklerin anneleri ve devam ettikleri okuldaki öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde puding yapma becerisinin nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili basamaklar öğretmenler ve annelere anlatılmış ve çocukları için bu becerinin öğretilmesinin onlar için önemine ilişkin sorular sorularak annelerin ve öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada gerçekleştirilen puding yapma becerisi öğretim çalışmaları sonucunda elde edilen veriler grafiksel olarak çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde, grafiksel analiz tekniklerinden çizgisel grafik kullanılmıştır. Deneklerin beceriyi yerine getirmesine ilişkin puanları yüzde olarak y ekseninde 0-100 arasında eşit aralıklarla gösterilmiş, başlama, öğretim, yoklama, izleme ve genelleme verileri x ekseninde numaralandırılmış ve eşit aralıklarla gösterilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile öğretmenler ve annelerden elde edilen sosyal geçerlik verileri betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, deneklerin puding yapma becerisine ilişkin başlama, öğretim ve izleme bulgularına yer verilmiştir. Uygulama sürecinde evre değiştirme kararı, hedef becerilerde ölçütün (% 100) karşılanmasına göre alınmıştır.

1. Puding Yapma Becerisine İlişkin Başlama, Uygulama ve İzleme Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan deneklerin her birinin hedef beceriye ilişkin başlama, uygulama ve izleme düzeylerine ilişkin bulgular Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafik . 1. Puding Yapma Becerisini Bağımsız Gerçekleştirme Yüzdesi

Grafik 1’de görüldüğü gibi, başlama düzeyi evresinde birinci denek Osman’ın hedef beceriyi yerine getiremediği gözlenmiştir. Üç başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra hedef becerinin öğretimine geçilmiştir. Öğretim evresinde hedef beceriye ait doğru tepki yüzdesinin %60 ile %100 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Osman uygulama evresindeki 4., 5. ve 6. oturumlarda hedef beceriyi %100 ölçütünde kabul edilebilir düzeyde sergilemiştir. Bu düzey, istenilen performans düzeyi olduğu için belirlenen ölçüt karşılanmış ve becerinin uygulama evresi

sonlandırılmıştır. İkinci denek Mustafa'nın da başlama düzeyi evresinde hedef beceriyi yerine getiremediği gözlenmiştir. Üç başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra hedef becerinin öğretime geçilmiştir. Öğretim evresinde hedef beceriye ait doğru tepki yüzdesinin %60 ile %100 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Mustafa uygulama evresindeki 4., 5. ve 6. oturumlarda hedef beceriyi %100 ölçütünde kabul edilebilir düzeyde sergilemiştir. Bu düzey, istenilen performans düzeyi olduğu için belirlenen ölçüt karşılanmış ve becerinin uygulama evresi sonlandırılmıştır. Üçüncü denek Kemal'in de başlama düzeyi evresinde hedef beceriyi yerine getiremediği gözlenmiştir. Üç başlama düzeyi oturumunda kararlı veri elde edildikten sonra hedef becerinin öğretime geçilmiştir. Öğretim evresinde hedef beceriye ait doğru tepki yüzdesinin %40 ile %100 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Kemal uygulama evresindeki 11., 12. ve 13. oturumlarda hedef beceriyi %100 ölçütünde kabul edilebilir düzeyde sergilemiştir. Bu düzey, istenilen performans düzeyi olduğu için belirlenen ölçüt karşılanmış ve becerinin öğretim evresi sonlandırılmıştır.

Hedef becerinin öğretimi sona erdikten bir, üç ve dört hafta sonra izleme oturumları düzenlenmiştir. Bu oturumlarda deneklerin üçünün de (Osman, Mustafa ve Kemal) %100 düzeyinde hedef beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2. Puding Yapma Becerisine İlişkin Genelleme Düzeyi Bulguları

Grafik 2. Puding Yapma Becerisine İlişkin Genelleme Yüzdesi

Grafik 2 'de görüldüğü gibi deneklerin (Osman, Mustafa, Kemal) genelleme başlama düzeyinde hedef beceriyi yerine getiremedikleri, öğretim sonu genelleme düzeyinde ise %100 hedef beceriyi yerine getirdikleri(sergiledikleri) görülmektedir.

3. Annelerin ve Öğretmenlerin Çalışmanın Sosyal Geçerliliğine İlişkin Görüşleri

Araştırmada, deneklerin anneleri ve öğretmenlerinden, araştırmanın hedef becerisini oluşturan puding yapma becerisinin öğretime ilişkin görüşleri alınarak, çalışmanın sosyal geçerliliği değerlendirilmiştir. Alınan bu görüşlere göre; araştırmaya katılan öğrencilerin (deneklerin) anneleri ve öğretmenleri, öğrencilere hedef becerinin öğretilmesinden memnun olduklarını ayrıca öğretilen bu becerinin benzer becerilerin öğretimini de kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada puding yapma becerisinin öğretim programının hazırlanmasında sabit bekleme süreli öğretim yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sabit bekleme süreli öğretimin puding yapma becerisini, OSB'li öğrencilerin kazanmalarında, sürdürmelerinde ve farklı kişi ve araçlara genellemelerinde etkili olduğu bulunmuştur. Sabit bekleme süreli öğretim etkili ve bilimsel dayanaklı öğretim uygulamalarından biri olarak, OSB'li çocuk ve yetişkinlerde, zihinsel yetersizliği olan çocuk ve yetişkinlerde kullanılmaktadır. Ayrıca sabit bekleme süreli öğretim farklı öğretimsel düzenlemelerle, tek basamaklı ve zincirleme becerilerin öğretiminde kullanılmaktadır.

Araştırmanın sonuçları alanda yapılan diğer çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Yüksel- Ögüt ve Yıkılmış (2013) zihin engelli çocuklara paraları tanıma; Kırcaali-İftar vd., (2008) zihin engelli bir öğrenciye toplama ve çıkarma becerileri; Aykut (2009), zihinsel yetersizliği olan öğrencilere hazır çorba pişirme becerisi; Aykut (2012), zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere günlük yaşam becerileri; Yıldırım ve Tekin-İftar (2002), gelişimsel geriliği olan öğrencilere tanımlı levhaları tanıma becerisi; Aldemir ve Gürsel (2014), okul öncesi dönem akademik becerileri; Akmanoğlu, ve vd., (2015), kişisel soruların cevaplanması becerisi; Aykut ve Varol (2010), zihinsel yetersizliği olan öğrencilere günlük yaşam becerileri; Birkan, vd., (2005), OSB'li öğrencilere suyla ilgili oyun becerileri; Tekin-İftar, vd., gelişimsel yetersizliği olan çocuklara boş zaman becerileri, Rogers, vd., (2010), OSB'li çocuklara temel yüzme becerileri; Odluyurt (2011) gelişimsel yetersizliği olan küçük çocuklara giysi isimleri söyle becerisi; Schuster ve Griffen (1991), orta düzeyde zihinsel engelli öğrencilere, resimli yemek tarifi kitabını kullanarak içecek hazırlama; Zhang, vd., (2004), ağır düzeyde yetersizlikten etkilenmiş erişkin bir bireye bowling oynama becerisini kazandırmada sabit bekleme süreli öğretim yönteminin hedeflenen becerilerin öğretiminde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada, anneler ve öğretmenlerden toplanan sosyal geçerlik verileri, OSB'li öğrencilere hedef becerinin öğretimi hakkındaki görüşlerinin olumlu olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri ve öğretmenleri öğrencilere hedef becerinin öğretilmesinden memnun olduklarını ayrıca öğretilen becerinin öğrenciler için önemli bir beceri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu becerinin öğretiminin benzer başka becerilerin öğretimini de olumlu yönde etkilediğini öğrencilerin yemek yapma becerileri için daha istekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçtan hareketle öğrencilerin bu beceriyi öğrenerek daha fazla yemek yapma becerilerini öğrenerek kendilerine bakma ve bu alanda kendilerini geliştirerek bir meslek edinebilecekleri söylenebilmektedir. Ayrıca OSB'li çocukların aileleriyle yapılan çalışmalarda ailelerin çocuklarının yeni beceri edinmelerine yönelik büyük beklentiler içinde oldukları, edinilen her becerinin onları mutlu ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Üstüner Top, 2009: 39). Araştırma bulguları ışığında ileride yürütülecek araştırmalar için bazı önerilerde bulunulabilir. Bu çalışmada sabit bekleme süreli öğretim tek başına kullanılmıştır. Yapılacak farklı çalışmalarda farklı tepki ipuçları yöntemleri ile hem zincirleme, hem tek basamaklı becerilerin öğretiminin etkileri ve verimlilikleri karşılaştırılabilir. Bu çalışmada OSB'li üç yetişkin birey ile çalışılmıştır. Diğer yetersizliği olan gruplarla örneğin, zihinsel yetersizliği olan, gelişimsel yetersizliği olan bireylerle sabit bekleme süreli öğretimin etkileri ve verimlilikleri araştırılabilir. Sabit bekleme süreli öğretim bilimsel dayanağı olan etkili bir yöntemdir. Öğretmenlere sabit bekleme süreli öğretim uygulamalarının nasıl yapıldığına ilişkin bilgilendirme seminerleri verilerek, bu yöntemin kullanımı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

Akmanoğlu, N.; Kurt, O. and Kapan, A. (2015). Comparison of Simultaneous Prompting And Constant Time Delay Procedures In Teaching Children With Autism The Responses To Questions About

- Personal Information. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(3), 723-737. doi: 10.12738/estp.2015.3.2654.
- Aldemir, Ö. ve Gürsel, O. (2014). Gelişimsel Yetersizlik Gösteren Çocuklara Okul Öncesi Dönem Akademik Becerilerin Öğretiminde Küçük Grup Öğretim Düzenlemesiyle Sunulan Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 715-740. doi: 10.12738/estp.2014.2.1976.
- Aykut, Ç. (2009). Sabit Bekleme Süreli Öğretime Dayalı Bir Uygulama Örneği. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 237-255.
- Aykut, Ç. ve Varol, N. (2010). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Günlük Yaşam Becerilerinin Kazandırılmasında, Sabit Bekleme Süreli Ve İpucunun Sistematiği Olarak Geri Çekilmesi İşlem Süreciyle Yapılan Öğretimin, Etkililik Ve Verimliliklerinin Karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 227-261.
- Aykut, Ç. (2012). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Günlük Yaşam Becerilerinin Kazandırılmasında Sabit Bekleme Süreli Ve İpucunun Sistematiği Olarak Geri Çekilmesi Öğretim Yöntemlerinin Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12(1), 353-373.
- Birkan, B.; Yılmaz, İ.; Konukman, F. ve Erkan, M. (2005). Using Constant Time Delay Procedure to Teach Aquatic Play Skills to Children with Autism. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 40(2), 171-182.
- Bozkurt, F. (2001). *Zihin Özürlü Çocuklara Aferatif Yiyecek-İçecek Hazırlama Ve Servis Yapma Becerilerinin Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi) Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Cavkaytar, A. (1998). *Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretimi El Kitabı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Cavkaytar, A. (1999). Zihin Engellilere Özbakım Ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği, *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3) 40-50.
- Çetrez, G. (2004). *Bolu İlindeki Zihinsel Engelli Çocukların Sosyal Gelişim Özellikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Abant İzzet baysal Üniversitesi, Bolu.
- Eripek, S. 1996. *Zihinsel Engelli Çocuklar*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: Genişletilmiş Baskı.
- Genç Tosun, D. (2014). Davranış Öncesi Uygulamalar. E. Tekin-İftar (Ed.) *Uygulamalı Davranış Analizi* (s.267-328). Ankara: Vize.
- Kırcaali-İftar, G. Ergenekon, Y. ve Uysal, A. (2008). Zihin Özürlü Bir Öğrenciye Sabit Bekleme Süreli Öğretimle Toplama Ve Çıkarma Öğretimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 309-320.
- Odluyurt, S. (2011). Etkinlikler İçine Gömülen Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Gelişimsel Yetersizliği Olan Küçük Çocuklara Giysi İsimlendirme Becerisinin Öğretimi Üzerindeki Etkililiği, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1445-1460.
- Özen, A. (1995). *Zihin engelli çocuklara yemek yeme becerilerinin kazandırılmasında fiziksel yardıma, model olmaya ve sözel yönergeye dayalı bireyselleştirilmiş öğretim materyallerinin etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Rogers, L.; Hemmeter, M. L. and Wolery, M. (2010) Using a Constant Time Delay Procedure to Teach Foundational Swimming Skills to Children With Autism. *Topics in Early Childhood Special Education*, 30, 102-111. doi.org/10.1177/0271121410369708.
- Snell, M. E. (1983). *Systematic Instruction Of The Moderately And Severely Handicapped*. Ohio: Merrill Publishing Company.
- Snell, M. E. and Brown, F. (2011). *Instruction of Students With Severe Disabilities*. (7th. Ed.). New Jersey: Pearson Education
- Schuster, J. W. and Griffen, A. K. (1991). Using Constant-Time Delay to Follow Recipe Following Skills.

- Education and Training in Mental Retardation*, 26, 411-419.
- Sucuoğlu, B. (2012). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların değerlendirilmesi. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri*.(s.69). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Tekin-İftar, E.; Kurt, O. and Çetin, Ö. (2011). A Comparison of Constant Time Delay Instruction with High And Low Treatment Integrity. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 11(1) , 375-381.
- Tekin-İftar, E. ve Kırcaali-İftar, G. (2012). *Özel Eğitimde Yanlızsız Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Vize.
- Tekin-İftar, E., Kırcaali-İftar, G., Birkan, B., Uysal, A., Yıldırım, S., & Kurt, O. (2001). Using Constant Time Delay To Teach Leisure Skills To Children With Developmental Disabilities. *Mexican Journal of Behavior Analysis*, 27, 337-362.
- Üstüner Top, F. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar İle Ruhsal Durumlarının Değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. *Çocuk Dergisi* 9(1):34-42.
- Varol, N. (2004). *Özbakım Becerilerinin Öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık
- www.aaid.org, 2008
- Wolery, M.; Ault, M. J. and Doyle, P. M. (1992). *Teaching Students With Moderate to Severe Disabilities: Use of Response Prompting Strategies*. New York: Longman.
- Yıldırım, S. ve Tekin-İftar, E. (2002). Akranların Sunduğu Sabit Bekleme Süreli Öğretim Gelişimsel Geriliği Olan Öğrencilere Tanıtıcı Levhaların Öğretiminde Etkili midir? *Özel Eğitim Dergisi*, 3, 67-84.
- Yüksel- Ögüt, E. ve Yıkılmış, A. (2013). Zihin Engelli Çocuklara Paraları Tanıma Becerisinin Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 459-476.
- Zhang, J.; Cote, B.; Chen. C. and Liu, J. (2004). The Effect of a Constant Time Delay Procedure on Teaching Adults with Severe Mental Retardation A Recreation Bowling Skills. *Physical Educator*, 61 (2), 63-75.